

utor nuptiis quibus est usus Abraham, quam sic utar nuptiis quemadmodum est usus Abraham: et ideo melior sum illis qui per animi incontinentiam non possunt quod ego, non illis qui propter temporis differentiam non fecerunt quod ego. Quod enim ego nunc ago, melius illi egissent, si tunc agendum esset: quod autem illi egerunt, sic ego non agerem, et si nunc agendum esset. Aut si talem se iste sentit et novit, ut salva et permanente in habitu animi sui virtute continentiae, si ad usum nuptiarum ex aliquo religionis officio descendisset, talis maritus et talis pater esset, qualis fuit Abraham; audeat plane respondere illi captioso interrogatori, et dicere: Non sum quidem melior quam Abraham, in hoc duntaxat genere continentiae, qua ille non carebat, etsi non apparebat; sed sum talis, non aliud habens, sed aliud agens. Dicat plane ista: quia et si voluerit gloriari, non erit insipiens¹; veritatem enim dicit. Si autem parcat, ne quis cum existimet super id quod eum videt, aut audit aliquid ex illo; auferat a persona sua nodum quaestionis, et non de homine, sed de re ipsa respondeat, et dicat: Qui tantum potest, talis est qualis fuit Abraham. Potest autem fieri ut minor sit continentiae virtus in animo ejus qui non utitur nuptiis, quibus est usus Abraham: sed tamen major est, quam in animo ejus qui propterea tenuit conjugii castitatem, quia non potuit ampliorem. Sic et foemina innupta, quae cogitat ea quae sunt Domini, ut sit sancta et corpore et spiritu², cum audierit impudentem illum percontatorem dicentem: Tu ergo melior quam Sara? respondeat: Ego melior sum, sed iis quae virtute hujus continentiae carent, quod de Sara non credo: fecit ergo illa cum ista virtute quod illi temporis

¹ 2 Cor. xii, 6. — ² 1 Cor. v. i, 54.

congruebat, a quo ego sum immunis, ut in meo etiam corpore appareat quod illa in animo conservabat.

XXVIII. Res ergo ipsas si comparemus, nullo modo dubitandum est meliorem esse castitatem continentiae quam castitatem nuptialem, cum tamen utrumque sit bonum: homines vero cum comparamus, ille est melior qui bonum amplius quam alius habet. Porro qui amplius ejusdem generis habet, et id quod minus est habet: qui autem tantummodo quod minus est habet, id quod est amplius non utique habet. In sexaginta enim sunt et triginta, non in triginta sunt et sexaginta. Non operari autem ex eo quod habet, in distributione officiorum positum est, non in egestate virtutum: quia nec bono misericordiae caret, qui non invenit miseros quibus possit misericorditer subvenire.

XXIX. Huc accedit, quia non recte comparantur homines hominibus ex uno aliquo bono. Fieri enim potest ut alius non habeat aliquid quod alius habet, sed aliud habeat quod pluris aestimandum est. Majus enim bonum est obedientiae quam continentiae. Nam connubium nusquam nostrarum Scripturarum auctoritate damnatur, inobedientia vero nusquam absolvitur. Si ergo proponatur virgo permansura, sed tamen inobediens, et maritata quae virgo permanere non posset, sed tamen obediens, quam meliorem dicamus? Minus laudabilem quam si virgo esset, an damnabilem sicut virgo est? Ita si conferas ebriosam virginem sobriae conjugatae, quis dubitet eandem ferre sententiam? Nuptiae quippe et virginitas duo bona sunt, quorum alterum majus: sobrietas autem et ebriositas, sicut obedientia et contumacia, illa bona sunt, haec mala. Melius est autem habere omnia bona vel minora, quam magnum bonum cum magno malo: quia et in corporis bonis melius est habere

Zacchæi staturam cum sanitate, quam Goliæ cum febre.

XXX. Recte plane quæritur, non utrum omnimodis inobediens virgo conjugatæ obediens, sed minus obediens obedientiori comparanda sit; quia et illa nuptialis castitas est, et ideo bonum est, sed minor quam virginialis. Tanto ergo minor in bono obedientiæ, quanto major in bono castitatis, si altera alteri comparetur, quæ præponenda sit iudicat, qui primo ipsam castitatem et obedientiam comparans, videt omnium virtutum quodam modo matrem esse obedientiam. Ac per hoc ideo potest esse obedientia sine virginitate, quia virginitas ex consilio est, non ex præcepto. Obedientiam vero illam dico, qua præceptis obtemperatur. Ideoque obedientia præceptorum sine virginitate quidem potest, sed sine castitate esse non potest. Ad castitatem namque pertinet non fornicari, non mœchari, nullo illicito concubitu maculari: quæ qui non observant, contra præcepta Dei faciunt, et ob hoc extorres sunt a virtute obedientiæ. Virginitas autem propterea potest esse sine obedientia, quia potest foemina consilio virginitatis accepto, et custodita virginitate, præcepta contemnere: sicut multas sacras virgines novimus verbosas, curiosas, ebriosas, litigiosas, avaras, superbas; quæ omnia contra præcepta sunt, et sicut ipsam Evam in obedientiæ crimine occidunt. Quapropter non solum obediens inobedienti, sed obedientior conjugata minus obediens virgini præponenda est.

XXXI. Ex hac obedientia pater ille qui sine uxore non fuit, esse sine unico filio et a se occiso paratus fuit¹. Unicum enim non immerito dixerim, de quo audivit a Domino: « In Isaac vocabitur tibi semen². » Quanto ergo citius, ut etiam sine uxore esset, si hoc iuberetur, audiret? Unde non frustra sæpe miramur nonnullos

¹ Vide 2 Retr. 22, n. 2. — ² Gen. XXI, 12.

utriusque sexus ab omni concubitu continentes, negligeriter obedire præceptis, cum tam ardentem arripuerint non uti concessis. Unde quis dubitat et excellentiæ sanctorum illorum patrum atque matrum filios generantium non recte comparari mares et foeminas nostri temporis, quamvis ab omni concubitu immunes, in virtute obedientiæ minores, etiamsi illis hominibus et in habitu animi defuisset, quod in istorum opere manifestum est? Sequantur ergo Agnum pueri cantantes canticum novum, sicut in Apocalypsi scriptum est: « Qui cum mulieribus » se non contaminaverunt¹; » non ob aliud nisi quia virgines permanserunt. Nec ideo se arbitrentur meliores esse primis patribus sanctis, qui nuptiis, ut ita dicam, nuptialiter usi sunt. Earum quippe usus ita se habet, ut si quid in eis per carnis commixtionem, quod excedat generandi necessitatem, quamvis venialiter factum fuerit, contaminatio sit. Nam quid expiat venia, si omnino non contaminat illa progressio? A qua contaminatione mirum si immunes essent pueri sequentes Agnum, nisi virgines permanerent.

XXXII. Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in causa generandi est, et in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit, nec saltem ipsa causa pariendi: quæ cum sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non subsequente propter quam fiunt, solvitur vinculum nuptiale nisi conjugis morte. Quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis; et si aliqua culpa quisquam ab officio removeatur, sacramento Domini semel imposito non carebit, quamvis ad judi-

¹ Apoc. XIV, 4.

cium permanente. Generationis itaque causa fieri nuptias, Apostolus ita testis est: « Volo, inquit, juniores nubere. » Et quasi ei diceretur: Ut quid? continuo subiecit: « Filios » procreare, matres familias esse ¹. » Ad fidem autem castitatis illud pertinet. « Uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir: similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier ². » Ad sacramenti sanctitatem illud: « Uxorem a viro non discedere, quod si » discesserit, manere inuuptam, aut viro suo reconciliari: » et vir uxorem non dimittat ³: » Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, sacramentum. Nec prolem autem carnalem jam hoc tempore quærere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quamdam perpetuam retinere, atque uni viro Christo spiritualiter subdi, melius est utique et sanctius: si tamen ea vacatione sic utantur homines, quomodo scriptum est, ut cogitent quæ sunt Domini, quomodo placeant Deo ⁴; id est, ut perpetuo cogitet continentia, ne quid minus habeat obedientia: quam virtutem tanquam radicalem, utque ut dici solet, matricem, et plane generalem, sancti antiqui patres in opere exercuerunt; illam vero continentiam in animi habitu tenuerunt. Qui profecto per obedientiam qua justis et sanctis erant, et ad omne opus bonum semper parati, etiamsi ab omni concubitu abstinere juberentur, efficerent. Quanto enim facilius possent vel jussione, vel exhortatione Dei non concumbere, qui prolem cui uni propagandæ concumbendo serviebant, obediendo poterant immolare.

XXXIII. Quæ cum ita sint, hæreticis quidem sive Manichæis, sive quicumque alii patribus Veteris Testamenti de pluribus calumniantur uxoribus, hoc esse argumentum deputantes, quo eorum convincant incon-

¹ 1 Tim. v, 14. — ² 1 Cor. vii, 4. — ³ Ibid. 10, 11. — ⁴ Ibid. 32.

continentiam, satis superque responsum est: si tamen capiunt non esse peccatum quod neque contra naturam committitur, quia non lasciviendi, sed gignendi causa illis foeminis utebantur; neque contra morem, quia illis temporibus ea factitabantur; neque contra præceptum, quia nulla lege prohibebantur. Illos vero qui illicitè foeminis usi sunt, vel arguit in Scripturis illis divina sententia, vel nobis lectio judicandos atque vitandos, non approbandos imitandosve proponit.

XXXIV. Nostros autem qui conjuges habent, quantum possumus, admonemus, ne secundum suam infirmitatem de illis sanctis patribus audeant judicare; comparantes, ut ait Apostolus, semetipsos sibimetipsis ¹; et ideo non intelligentes quantas vires habeat animus justitiæ contra libidines serviens, ne carnalibus hujuscemodi motibus acquiescat, eosque in concubitum ultra generandi necessitatem prolabi aut progredi sinat, quantum ordo naturæ, quantum morum consuetudo, quantum legum scita præscribunt. Hoc quippe ideo de illis patribus homines suspicantur, quia ipsi per incontinentiam vel nuptias elegerunt, vel conjugibus intemperanter utuntur. At vero continentes vel mares qui defunctis uxoribus, vel foeminæ quæ defunctis viris, vel utrique qui pari consensu continentiam Deo voverunt, sciant sibi quidem mercedis amplius deberi, quam conjugalis castitas poscit: sed sanctorum patrum nuptias qui prophetice conjungebantur, qui neque in concubitu nisi prolem, neque in ipsa prole nisi quod in carne venturo Christo proficeret, requirebant, non solum præ suo proposito non contemnant, verumetiam suo proposito sine dubitatione præponant.

XXXV. Pueros quoque ac virgines integritatem ipsam

¹ 2 Cor. x, 12.

Deo dicantes, multo maxime commonemus, ut tantam humilitate tuendum esse quod in terra interim vivunt, quanto magis coeli est quod voverunt. Nempe scriptum est: « Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus¹. » Nostrum ergo est de magnitudine eorum aliquid dicere, illorum de magna humilitate cogitare. Exceptis igitur quibusdam illis conjugatis patribus et matribus sanctis, quibus ideo isti meliores non sunt, quamvis conjugati non sint, quia si conjugati essent, patres non essent; ceteros omnino hujus temporis conjugatos, vel post expertum concubitum continentes, a se superari non dubitent: non quantum ab Anna, Susanna; sed quantum ambæ a Maria superantur. Quod ad ipsam pertinet sanctam carnis integritatem, loquor: nam quæ alia sint Mariæ merita, quis ignorat? Mores itaque congruos huic tanto proposito adjungant, ut de præpollenti præmio certam securitatem gerant: scientes sane sibi atque omnibus fidelibus dilectis et electis Christi membris multis ab Oriente et Occidente venientibus², etsi inter se distante pro meritis gloriæ luce fulgentibus, hoc tamen magnum in commune præstari, ut cum Abraham et Isaac et Jacob recumbant in regno Dei, qui non propter hoc sæculum, sed propter Christum conjuges, propter Christum patres fuerunt.

¹ Eccli. iiii, 20. — ² Matth. viii, 11, et Malac. i, 11.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE SANCTA VIRGINITATE

LIBER UNUS¹.

DICIT PRIMUM DE PRÆSTANTIA SACRÆ AC DEO DICATÆ VIRGINITATIS, CUI FŒCUNDITATEM CONJUGALEM JAM NON POSSE ULLAM COMPARARI DEMONSTRAT. DUOBUS SUBINDE OCCURRIT CONTRARIIS ERRORIBUS, ALTERI CULPANTIUM NUPTIAS, ALTERI EAS ÆQUANTIUM VIRGINITATI: ILLORUM SCILICET PUTANTIUM NUPTIAS EX OBLIQUO ET TACITE DAMNATAS AB APOSTOLO DICENTE, I COR. VII. « TRIBULATIONEM TAMEN » CARNIS HABEBUNT HUIUSMODI, EGO AUTEM VOBIS PARCO; » ISTORUM VERO, QUIA IBIDEM SCRIBIT: « EXISTIMO ITAQUE » HOC BONUM ESSE PROPTER PRÆSENTEM NECESSITATEM, » CONTENTENTIUM PERPETUAM CONTINENTIAM PROPTER SECULI HUIUS VITAM, NON PROPTER FUTURAM COMMENDARI. POSTEA CHRISTI VIRGINES HUMILITATEM, QUA TAM EXCELLENS CONSERVATUR EARUM MUNUS, HABERE JUBET, ATQUE AD EAM QUAM MAXIME SECTANDAM MULTA ET GRAVI ORATIONE ADHORTATUR.

I. LIBRUM de Bono Conjugali nuper edidimus², in quo etiam Christi Virgines admonuimus atque monemus, ne propter excellentiam muneris amplioris quod divinitus acceperunt, contemnant in sui comparatione patres et

¹ Scriptus circiter annum 401. Vide *Retract.* lib. ii, cap. 23. — ² Vide D. Guillon, tom. xxi, p. 3.